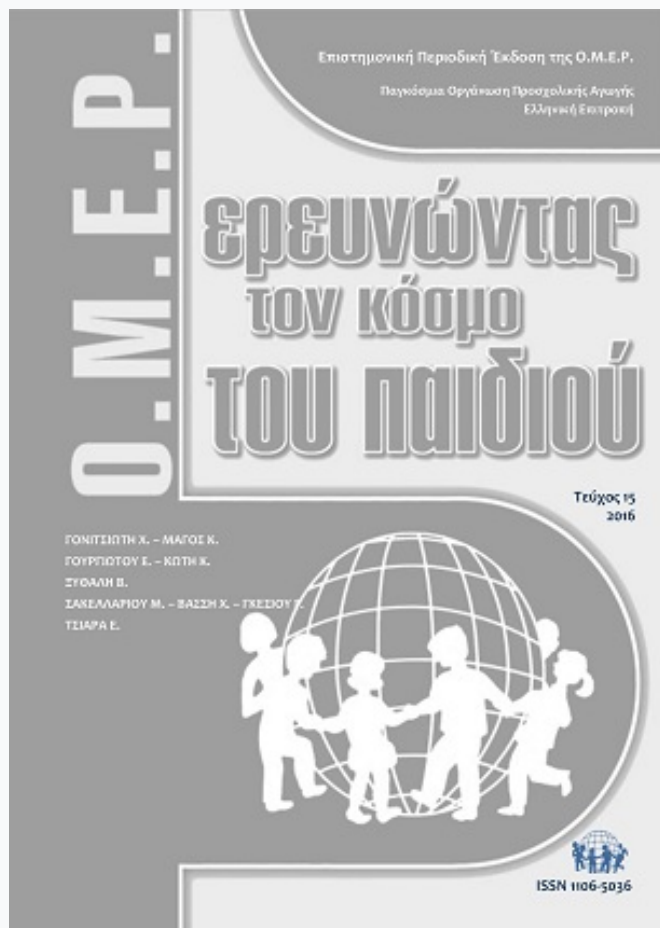

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 15 (2016)

«Αυτοκίνητο Για Τα Αγόρια, Κούκλα Για Τα Κορίτσια;» Διερεύνηση Των Αντιλήψεων Νηπιαγωγών Για Το Παιχνίδι-Αντικείμενο Στο Νηπιαγωγείο

Χαριτίνη Γονιτσιώτη (Gonitsioti Charitini), Κώστας Μάγος (Magos Kostas)

doi: [10.12681/icw.22185](https://doi.org/10.12681/icw.22185)

Copyright © 2020, Χαριτίνη Γονιτσιώτη (Gonitsioti Charitini), Κώστας Μάγος (Magos Kostas)

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γονιτσιώτη (Gonitsioti Charitini) Χ., & Μάγος (Magos Kostas) Κ. (2020). «Αυτοκίνητο Για Τα Αγόρια, Κούκλα Για Τα Κορίτσια;» Διερεύνηση Των Αντιλήψεων Νηπιαγωγών Για Το Παιχνίδι-Αντικείμενο Στο Νηπιαγωγείο. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 15, 11-21. <https://doi.org/10.12681/icw.22185>

Γονιτισιώτη Χαριτίνη

Νηπιαγωγός, Απόφοιτη Μεταπτυχιακού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
charitini333@gmail.com

Μάγος Κώστας

Επίκουρος καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
magos@uth.gr

«Αυτοκίνητο Για Τα Αγόρια, Κούκλα Για Τα Κορίτσια;» Διερεύνηση Των Αντιλήψεων Νηπιαγωγών Για Το Παιχνίδι-Αντικείμενο Στο Νηπιαγωγείο

Περίληψη

Από τη στιγμή της γέννησης τους, τα παιδιά κατακλύζονται από παιχνίδια συμβατά με το φύλο τους. Ροζ Barbie για τα κορίτσια, γαλάζιες φιγούρες δράσης και οχήματα για τα αγόρια. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι νηπιαγωγοί προσεγγίζουν το παιχνίδι- αντικείμενο σε σχέση με το φύλο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δεκαέξι νηπιαγωγοί που εργάζονται σε νηπιαγωγεία του Βόλου. Επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογία, με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων, ενώ η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για 'αγορίστικα' και 'κοριτσίστικα' παιχνίδια, επηρεάζουν τις απόψεις ορισμένων νηπιαγωγών. Σε αρκετές όμως περιπτώσεις οι παραδοσιακές αντιλήψεις φαίνεται να βρίσκονται σε μια φάση μετασχηματισμού, καθώς υπάρχουν μέλη του δείγματος που προβληματίζονται για αποτελεσματικότερους τρόπους διαχείρισης των ζητημάτων αυτών στην καθημερινή σχολική πράξη.

Λέξεις κλειδιά: Παιχνίδι-αντικείμενο, φύλο, νηπιαγωγοί

«Car For Boys, Doll For Girls?» Researching Preschool-Teachers' Perceptions Of Toy-Object In Kindergarten

Abstract

Since the day they are born, children are inundated by toys that are appropriate for their gender. Pink Barbie for girls, blue war toys and vehicles for boys. The aim of this study was to examine the way preschool teachers perceive gender and toy- objects. Sixteen preschool teachers from Volos constitute the sample of this research. The method used for collecting data is the qualitative by conducting semi-structured interviews, whereas their processing was carried out by thematic analysis. The research findings indicate that the stereotypical views about toys for girls and toys for boys effect the perceptions of preschool-teachers. In some cases the traditional perceptions are in transformation, as there are research participants who are wondering about more effective ways of handling these issues in every day school actions

Key words: toy-object, gender, preschool teachers

1. Εισαγωγή

Η έννοια του φύλου στην προσχολική ηλικία

Ο ακαδημαϊκός διάλογος και προβληματισμός για την έννοια του φύλου άρχισε με το φεμινιστικό κίνημα τη δεκαετία του 1960 και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα (Buttler, 2009). Διάφορες θεωρίες έχουν προταθεί κατά καιρούς σχετικά με τον τρόπο που τα παιδιά συνειδητοποιούν το φύλο τους και αποδέχονται εκείνα που θεωρητικά είναι κοινωνικώς αποδεκτά. Οι πιο γνωστές θεωρίες φύλου είναι η ψυχαναλυτική θεωρία με εισηγητή τον Freud, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης των Bandura και Mischel και η γνωστική θεωρία του Kohlberg (Feldman, 2009).

Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο αποτελεί μια αποφασιστικής σημασίας περίοδο, καθώς σε αυτή την ηλικία οριοθετείται πλήρως η έννοια του φύλου. Ακόμα και σήμερα, που οι νηπιαγωγοί έχουν επίγνωση των στερεοτύπων και είναι πιο προσεκτικοί στον τρόπο που εκφράζονται στην τάξη, οι έμφυλες κατηγοριοποιήσεις δεν έχουν εκλείψει (Skeleto et al, 2006). Τα στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων επηρεάζουν τους εκπαιδευτικούς οι περισσότεροι από τους οποίους έχουν ανατραφεί στο πλαίσιο οικογενειών και κοινωνικών περιβαλλόντων, όπου τα παραπάνω στερεότυπα αποτελούσαν τις κυρίαρχες απόψεις.

Σύμφωνα με την Eliot (2010), η προσχολική ηλικία είναι η περίοδος κατά την οποία τα παιδιά είναι περισσότερο δεκτικά σε επιρροές σχετικά με δεξιότητες και ρόλους που σχετίζονται με το φύλο. Ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν και επηρεάζονται από τις απόψεις και τις στάσεις των παιδιών για το ρόλο του φύλου είναι το παιχνίδι-αντικείμενο.

Το παιχνίδι στο νηπιαγωγείο

Ένας σημαντικός αριθμός ερευνών, διεθνώς, αναδεικνύουν τις θετικές επιρροές που έχει το παιχνίδι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Είναι φανερό ότι, καθώς τα παιδιά παίζουν, αναπτύσσουν γνωστικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και κινητικές ικανότητες (Smith, 2010).

Το παιχνίδι- αντικείμενο είναι πολύ συχνά αναπόσπαστο κομμάτι του παιχνιδιού στο νηπιαγωγείο και δίνει πολλές φορές την έμπνευση και το ερέθισμα για να αρχίσουν παιγνιώδεις δραστηριότητες. Η White (2012) που ερεύνησε διεξοδικά μελέτες που σχετίζονται με το παιχνίδι, τονίζει τη σημασία των παιχνιδιών- αντικειμένων. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι το παιχνίδι με αντικείμενα συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη σωματική, κοινωνική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Συγχρόνως, τα παιχνίδια-αντικείμενα επηρεάζει σημαντικά τις απόψεις και τις στάσεις των παιδιών για την έμφυλη ταυτότητα. Η αγορά είναι γεμάτη παιχνίδια με έμφυλα χαρακτηριστικά, τα οποία προωθούν συγκεκριμένες στερεοτυπικές απόψεις και πρακτικές για τους ρόλους των φύλων. Η Becky (2010) υπογραμμίζει ότι τα παιχνίδια παρουσιάζονται ως κατάλληλα «για αγόρια» ή «για κορίτσια», πωλούνται σε διαφορετικά τμήματα στα πολυκαταστήματα, με διαφορετικό περιτύλιγμα, χρώμα και λεζάντα.

Πολλά έχουν γραφτεί σχετικά με τις συνέπειες στον ψυχισμό των κοριτσιών από την εμμονή στο πρότυπο της Barbie. Γενικά, φαίνεται ότι η ενασχόληση με την κούκλα Barbie έχει ως αποτέλεσμα την εμμονή στην εξωτερική εμφάνιση και τον καταναλωτισμό (Hains, 2014), την χαμηλή αυτοεκτίμηση (Ward, 2004), τον περιορισμό των επαγγελματικών προτιμήσεων των κοριτσιών και την έκθεσή τους σε πρόωρη σεξουαλικοποίηση (Davies, 2004). Είναι εύλογο, λοιπόν, να αναρωτηθεί κανείς αν η Barbie είναι τελικά μια ακίνδυνη κούκλα.

Παρόμοιες ανησυχίες προκαλούνται και από το παιχνίδι των αγοριών αποκλειστικά με φιγούρες δράσης. Γενικά, φαίνεται ότι η ενασχόληση με τέτοιου είδους παιχνίδια έχει ως αποτέλεσμα τα

μικρά παιδιά να αποκτούν συναισθήματα κατωτερότητας (Pope et al, 1998), να μυούνται στην επιθετικότητα και τη βία, αλλά και να υστερούν σε δεξιότητες φροντίδας και ενσυναίσθησης (Ostrov & Keating, 2004).

Οι επιδράσεις των παιχνιδιών-αντικειμένων στην διαμόρφωση των αντιλήψεων για την έμφυλη ταυτότητα αναδεικνύουν την ανάγκη για την μελέτη των απόψεων των ενηλίκων και ιδιαίτερα των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα, καθώς τα παιδιά μικρών ηλικιών επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον τους.

2. Μέθοδος

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων νηπιαγωγών σχετικά με τις έμφυλες προεκτάσεις των παιχνιδιών- αντικειμένων στο νηπιαγωγείο. Ως μέθοδος προσέγγισης επιλέχθηκε η ποιοτική, καθώς συνάδει με τους στόχους της μελέτης (Cohen et al, 2008; Robson, 2010). Έτσι, ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας εστιάζει στο πώς αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί το παιχνίδι- αντικείμενο και την έμφυλη διάσταση του. Ως κυρίαρχα ερευνητικά ερωτήματα τέθηκαν τα εξής:

- Οι νηπιαγωγοί συνδέουν τα παιχνίδια- αντικείμενα με το φύλο των παιδιών;
- Από πού επηρεάζονται οι αντιλήψεις τους;
- Στην καθημερινότητα του σχολείου υιοθετούν ή επαναλαμβάνουν τα έμφυλα στερεότυπα σε σχέση με το παιχνίδι;

Η δειγματοληψία που ακολουθήθηκε για την έρευνα χαρακτηρίζεται ως «σκόπιμη» και «βολική» (Cohen et al, 2008; Mason, 2011). Το δείγμα αποτέλεσαν δεκαέξι νηπιαγωγοί που εργάζονται στην πόλη του Βόλου. Η ανωνυμία εξασφαλίστηκε μέσω της απόκρυψης του ονόματος και της δήλωσής του με έναν κωδικό «N» ο οποίος ανταποκρίνεται στον όρο «Νηπιαγωγός». Οι συμμετέχουσες διέφεραν ως προς την ηλικία, την εργασιακή εμπειρία και το σχολείο στο οποίο εργάζονται (παιδικό σταθμοί του Δήμου, ιδιωτικά και δημόσια νηπιαγωγεία), προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφορετικότητα της οπτικής η οποία ενδέχεται να σχετίζεται με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ως προς το φύλο, συμμετείχαν μόνο γυναίκες.

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με ημι-δομημένες ατομικές συνεντεύξεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στο πλαίσιο ευέλικτων σχεδίων που υιοθετούν μια ερμηνευτική προσέγγιση (Ιωσηφίδης, 2008). Η διαδικασία των συνεντεύξεων ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2016 και ολοκληρώθηκε τον Μάιο της ίδιας χρονιάς στην πόλη του Βόλου. Στις νηπιαγωγούς δόθηκαν ενημερωτικά έντυπα συγκατάθεσης. Οι συνεντεύξεις ήταν ατομικές, εικοσάλεπτης έως τριαντάλεπτης διάρκειας και διενεργήθηκαν σε χρονική στιγμή και μέρη που επέλεξαν οι συμμετέχουσες. Κάποιες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο του σχολείου, ενώ άλλες στο σπίτι των συνεντευξιζόμενων.

Παράλληλα με τις συνεντεύξεις, ξεκίνησε η διαδικασία απομαγνητοφώνησης και ανάλυσης. Η μέθοδος που επιλέχθηκε για την ανάλυση των δεδομένων ήταν η Θεματική Ανάλυση (Braun & Clarke, 2006).

3. Ευρήματα της Έρευνας

Στην ανάλυση των αποτελεσμάτων μελετήθηκαν οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών για τις έμφυλες διαστάσεις παιχνιδιών-αντικειμένων, οι περιπτώσεις που ανησυχούν και αντιδρούν στο παιχνίδι των

παιδιών και οι συνθήκες που επηρεάζουν τις αντιδράσεις τους. Δημιουργήθηκαν τρία κεντρικά θέματα και τα αντίστοιχα υποθέματά τους που θα παρουσιαστούν παρακάτω.

Παιχνίδια και φύλο

- «Κοριτσίστικα», «αγορίστικα» και «ουδέτερα» παιχνίδια

Οι νηπιαγωγοί μίλησαν για τις «ταμπέλες» που προσδίδονται πολλές φορές στα παιχνίδια. Οι περισσότερες απέφυγαν να κατηγοριοποιήσουν τα παιχνίδια, υποστηρίζοντας την «ουδετερότητα» όλων των παιχνιδιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η N11, η οποία αναφέρει:

«Δεν έχουμε. Δε νομίζω ότι έχουμε αγορίστικα ή κοριτσίστικα. Άλλωστε δεν υπάρχει και κανένα παιχνίδι αγορίστικο ή κοριτσίστικο. Το εξηγούμε από την αρχή αυτό το πράγμα. Το εξηγούμε.»

Κάποιες νηπιαγωγοί φαίνεται να κατηγοριοποιούν τα παιχνίδια, αποφεύγοντας βέβαια να εκφράσουν την προσωπική τους άποψη εντονότερα. Η N1 αναφέρει:

«Οι κούκλες θεωρούνται κοριτσίστικα παιχνίδια. Κοίτα.. κοριτσίστικα... Έχουμε μια Μίνι ας πούμε.. λούτρινη.. που τα κορίτσια παλεύουν ποια θα την πρωτοπάρει. Τα αγόρια δε βλέπω... Δεν έχουν... Δεν την... Δεν την θέλουν, δεν την διεκδικούν ας πούμε... Να το πω έτσι.»

Μια νηπιαγωγός που φαίνεται να έχει διαφορετική άποψη από αυτή που θέλει να φανεί στη συνέντευξη είναι η N3. Έχοντας ξεχάσει ότι ηχογραφείται κάνει ένα αυθόρμητο σχόλιο, στο οποίο φαίνεται ότι δεν μπορεί να φανταστεί ένα αγόρι να παίζει με ένα παιχνίδι, όπως η κούκλα:

«Ε τώρα τι να πεις... Εντάξει δε θα παίζει το αγόρι με την κούκλα (γελάει). Γράφει αυτό τώρα; (παύση). Υπάρχει ένα στερεότυπο να διαχωρίζουμε τα αγορίστικα από τα κοριτσίστικα παιχνίδια... Προσωπικά, θεωρώ ότι κάθε παιδί μπορεί να παίζει και να συνεργαστεί σε οποιαδήποτε γωνιά.»

- Αγόρι με κούκλα ή κορίτσι με αυτοκίνητο;

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σκέψεις και αντιδράσεις των νηπιαγωγών στην περίπτωση που παρατηρήσουν ένα αγόρι να παίζει με κούκλα και ένα κορίτσι να παίζει με αυτοκίνητο. Τα στερεότυπα φαίνεται να είναι πιο αυστηρά για τα αγόρια, ενώ για τα κορίτσια δε φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερη ανησυχία στην περίπτωση που ασχολούνται με παιχνίδια που μπορεί να θεωρηθούν «αγορίστικα».

Η N4 θα παρατηρήσει ιδιαίτερα ένα κορίτσι που παίζει με αυτοκίνητα, καθώς δεν είναι σύνηθες θέμα. Όμως δε θα ανησυχήσει η ίδια, αλλά ούτε και θα προβληματιστεί για τις πιθανές αντιδράσεις των γονιών, καθώς θεωρεί ότι και οι γονείς είναι πιο ανοιχτόμυαλοι στο παιχνίδι των κοριτσιών.

«Ε... Πιθανότατα ναι. Θα το έβλεπα διαφορετικά ως θέμα ότι είναι κάτι που δεν έχω συνηθίσει τόσο πολύ στο μάτι μου. Δηλαδή τώρα δε θα σκεφτόμουν α να μια εικόνα που δε θέλει να δει η μαμά ή ο μπαμπάς του κοριτσιού.»

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και μια έμπειρη νηπιαγωγός, η N12 που λέει χαρακτηριστικά:

«Ναι πιστεύω πως στο αγόρι πρέπει να είναι πιο προσεκτικοί, δηλαδή. Τι του λένε, με ποια παιχνίδια πρέπει να προτιμάει. Ενώ το κοριτσάκι το αφήνουμε πιο ελεύθερο. Δε μας ενοχλεί τόσο ένα κοριτσάκι να παίζει με αυτοκινητάκια.»

- Κούκλα Barbie ή κούκλα μωρό:

Κάτι που αναδείχθηκε έντονα στις συνεντεύξεις είναι η αντίληψη των νηπιαγωγών για τις κούκλες στο σχολείο. Στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχει διάσταση ανάμεσα στην άποψη τους για τις κούκλες Barbie και για τις κούκλες που έχουν τη μορφή μωρών.

Από τα λεγόμενα τους προκύπτει μια αρνητική θέση προς τις Barbie. Η Ν10 αποκαλύπτει το λόγο για τον οποίο η ίδια δεν επιθυμεί την ύπαρξη τέτοιων παιχνιδιών στο σχολείο:

«Το όνομα είναι καθορισμένο, ο χαρακτήρας της κούκλας είναι καθορισμένος, το τι θα κάνει η κούκλα είναι καθορισμένο. Τι να παίζεις απ' αυτά;»

Αντίθετα, γενική αίσθηση των νηπιαγωγών για τις κούκλες- μωρά είναι ότι είναι ένα χρήσιμο παιχνίδι που προωθεί το φανταστικό παιχνίδι. Η Ν15 περιγράφει:

«Η κούκλα μωρό είναι... Ε... Το μωρό είναι ένας ρόλος. Ένας ρόλος ζωής τέλος πάντων.... Η Barbie είναι ένα κατασκευασμένο πρότυπο που για μένα δεν αποτελεί... Δεν είναι πρότυπο.»

- Όλοι πρέπει να παίζουν με όλα

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι σχεδόν όλες οι συμμετέχουσες σε κάποιο σημείο της συνέντευξης τονίζουν ότι τα παιδιά πρέπει να παίζουν με όλα τα παιχνίδια. Μάλιστα, χρησιμοποιούν ακόμα και τις ίδιες λέξεις για να το εκφράσουν. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί και ως μια προσπάθεια τους να πείσουν την ερευνήτρια για την προοδευτικότητα των απόψεων τους, χρησιμοποιώντας μια φράση που ενδεχομένως έχουν διαβάσει σε βιβλία σύγχρονης Παιδαγωγικής.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα η Ν9 και η Ν16, δυο έμπειρες νηπιαγωγοί που αναφέρουν σε πολλά σημεία της συνέντευξης, συχνά με πανομοιότυπο τρόπο, ότι όλα τα παιδιά πρέπει να παίζουν με όλα τα παιχνίδια:

*«Που πρέπει να το κάνουμε αυτό στα παιδιά. Πρέπει να... Να τους βοηθούμε να περάσουν...»
«Να περάσουν απ' όλα τα παιχνίδια, βέβαια. Από παντού.» (Ν9)*

«Παίζουν όλοι με όλα» «παίζουν όλοι με όλα και παντού» (Ν16)

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι αυτό εκφράζεται με παρόμοιο τρόπο και από μια νηπιαγωγό με σχετικά μικρή επαγγελματική εμπειρία:

«Όχι, νομίζω ότι είναι όλα τα παιχνίδια για όλα τα παιδιά.» (Ν13)

Ανησυχία και αντιδράσεις

Ένα ακόμη θέμα το οποίο συζητήθηκε στα πλαίσια των συνεντεύξεων είναι η περίπτωση που κάποιο παιδί προτιμά να παίζει με ένα παιχνίδι το οποίο θεωρείται ότι απευθύνεται στο άλλο φύλο. Από τις νηπιαγωγούς που έλαβαν μέρος στην έρευνα, κάποιες έθεσαν τις ανησυχίες τους και μίλησαν για παρεμβάσεις τους, κάποιες συνέδεσαν την ανησυχία με αυτό που κοινωνικά θεωρείται ως «φυσιολογικό», ενώ άλλες φάνηκε ότι δεν ανησυχούν ιδιαίτερα, καθώς σέβονται τις επιλογές των παιδιών.

- Ανησυχία και παρέμβαση

Η προτίμηση των παιδιών σε κάποια παιχνίδια που θεωρούνται ότι απευθύνονται στο άλλο φύλο είναι ένα ζήτημα που φαίνεται ν' ανησυχεί κάποιες νηπιαγωγούς. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουν αυτή την ανησυχία παρουσιάζει ενδιαφέρον.

Στην ερώτηση της ερευνήτρια για τις σκέψεις της, όταν βλέπει ένα αγόρι να παίζει με μια κούκλα, η Ν3 απαντά ότι, αν αυτό γινόταν καθημερινά, θα προσπαθούσε να εντάξει το παιδί σε μια ομάδα της τάξης.

«Ε τώρα αν αυτό γινόταν σε καθημερινή βάση ε... Θα το άφηνα να παίζει με το παιχνίδι που ήθελε και μετά με παρότρυνση θα το, θα το... βοηθούσα να ενταχθεί και σε μια άλλη ομάδα που θα έπαιζαν κάτι διαφορετικό.»

Την αντίδραση της περιγράφει και η Ν12:

«Εγώ προσωπικά, αν ένα αγοράκι θέλει να πάει να παίζει με μια κουκλίτσα θα το αφήσω, δε θα πω: Γιατί πήρες την κούκλα; Βέβαια, να πω την αλήθεια, δε θα το ενθαρρύνω κιόλας να πάει να πιάσει την κούκλα.»

Στη συνέχεια, ομολογεί ότι, σε περίπτωση που αυτό γινόταν συχνά θα παρέμβαινε:

«Εάν το έκανε συχνά. Εάν το έκανε συχνά. Ναι θα παρέμβαινα. Θα του έλεγα ότι υπάρχουν και άλλα παιχνιδάκια, εξίσου όμορφα με αυτό που ασχολείται εκείνη την ώρα...Να τα δοκιμάσει, να παίξει...»

- Ανησυχία και έννοια φυσιολογικού

Όπως προκύπτει από τα λεγόμενα τους, για πολλές νηπιαγωγούς οι πιθανές ανησυχίες εξαρτώνται από την έννοια του «φυσιολογικού», όπως την ορίζουν οι ίδιες.

Τις πιθανές της ανησυχίες για την περίπτωση που ένα αγόρι έπαιζε με κούκλα τονίζει η Ν1:

«Όχι δε θα με παραξένευε. Ε εντάξει εκτός αν το έβλεπα να μιλάει με την κούκλα, εξαρτάται τι θα έλεγε με την κούκλα... Ή... Δηλαδή σαν εικόνα δε θα μου ήταν...περίεργο... Ε αν δεν της μιλούσε καθόλου και την ξεμάλλιαζε ή την πετούσε...ή...δεν ξέρω αν έλεγε...τέτοια έχει η αδερφή μου...δε θα...δε θα...θα ήταν νορμάλ ας πούμε...πιο νορμάλ...»

Και μια άλλη νηπιαγωγό, την Ν8, την απασχολούν τα όρια του «φυσιολογικού» και αναφέρει ότι θα παρατηρούσε τη συνολική συμπεριφορά ενός παιδιού, το οποίο θα έπαιζε με παιχνίδι που θεωρείται ότι δε σχεδιάστηκε για το φύλο του:

«Θα παρατηρήσουμε όλη τη συμπεριφορά. Αν έβλεπα όλη τη συμπεριφορά ότι ξεφεύγει κάπου από κάποια όρια, τέλος πάντων πρότυπα που έχουμε συνηθίσει...ε εντάξει θα το συζητούσαμε.»

- Σεβασμός παιδιού υπερισχύει ανησυχίας

Θετική εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι για πολλές νηπιαγωγούς βασικό μέλημα αποτελεί ο σεβασμός στις επιλογές και προτιμήσεις των παιδιών στο ελεύθερο παιχνίδι. Αυτό επισημαίνεται χαρακτηριστικά από μια συμμετέχουσα, η οποία, όταν ερωτάται αν την παραξενεύει το παιχνίδι του αγοριού με κούκλες και του κοριτσιού με αυτοκίνητα, απαντά:

«Εμένα όχι. Γιατί ξέρω ότι κάποια παιχνίδια είναι διασκεδαστικά. Είναι ευχάριστα οπότε τι να μου φανεί παράξενο; Δεν κάνω κάτι. Τους αφήνω να παίξουν όσο επιθυμούν.» (N4)

Η N14 φαίνεται ότι, όχι απλά δέχεται το διαφορετικό, αλλά και το αναδεικνύει. Συγκεκριμένα, περιγράφει την αντίδραση της όταν είδε ένα αγόρι στη γωνιά της μεταμφίεσης να φοράει τη στολή της πριγκίπισσας:

«Μάλιστα μου είχε τύχει ένα αγοράκι να έχει ντυθεί πριγκίπισσα και το είχα βγάλει φωτογραφία γιατί μου άρεσε πάρα πολύ. Ήταν πολύ χαριτωμένος. Και το έδειξα στη μαμά το μεσημέρι. Την έδειξα τη φωτογραφία.»

Συνθήκες που επηρεάζουν αντιδράσεις - σημαντικοί άλλοι

Από τις συνεντεύξεις αναδείχθηκε το γεγονός ότι οι αντιλήψεις και πράξεις των νηπιαγωγών επηρεάζονται σε κάποιο βαθμό από τις στάσεις των γονιών των παιδιών του σχολείου, από την κοινωνία στην οποία ζουν, από την επαγγελματική τους πείρα και από την εμπειρία της μητρότητας.

- Γονείς παιδιών

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι νηπιαγωγοί που εργάζονται σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς φαίνονται να ανησυχούν ιδιαίτερα για τις ενδεχόμενες αντιδράσεις των γονιών. Η N4 περιγράφει την αντίδραση της βλέποντας ένα αγόρι να παίζει με μια κούκλα στο σχολείο:

«Αρχικά θα σκεφτόμουν να μια εικόνα που δε θα ήθελα να δει ο μπαμπάς του αγοριού.»

Διαφορετική φαίνεται να είναι η αντίδραση νηπιαγωγών που εργάζονται σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς. Σε πιέσεις γονιών εμμένουν περισσότερο στις απόψεις τους, προσπαθούν να τους καθησυχάσουν και να τους εξηγήσουν τον τρόπο με τον οποίο θα χειριστούν οι ίδιες την κατάσταση. Η N5 σκέφτεται την πιθανή στάση της απέναντι σε κάποιο γονέα που θα της εξέφραζε την ανησυχία του σε περίπτωση που το αγόρι του έπαιζε με κούκλα:

«Όχι, θα καθόμουν να του εξηγήσω και να του πω ότι δεν έχει νόημα να του απαγορεύσω να παίζει με το παιχνίδι.»

- Κοινωνία

Οι άτυποι κοινωνικοί κανόνες φαίνεται να επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό αρκετές νηπιαγωγούς, που ομολογούν ότι παρασύρονται από αυτά που θεωρούνται κοινωνικώς αποδεκτά.

Στα στερεότυπα της κοινωνίας που ακόμα επικρατούν σε σχέση με το φύλο και το παιχνίδι αναφέρεται η N14:

«Γιατί ξέρουμε πάρα πολύ καλά ποιος θεωρητικά είναι ο ρόλος μέσω της κοινωνίας των αγοριών και των αντρών και... Επειδή ακριβώς είναι πάρα πολύ κλειστές οι απόψεις περί με τι είναι ωραίο να παίζει ένα αγοράκι...»

Μια άλλη νηπιαγωγός, η N6, φέρνει στο προσκήνιο τις πιθανές διαφορές μεταξύ της κοινωνίας ενός χωριού και μιας πόλης:

«Εντάξει όχι... Ζούμε σε πόλη... Δεν είναι κάποιο απομονωμένο χωριό ή κάπου αλλού να υπάρχουν έντονες οι διαφορές αυτές. Δηλαδή το αγόρι να είναι άντρας και το κορίτσι γυναίκα.»

- Εργασιακή εμπειρία

Η εργασιακή εμπειρία φαίνεται να επηρεάζει τις νηπιαγωγούς στη διαχείριση πολλών καταστάσεων. Συγκεκριμένα, κάποιες κάνουν λόγω για ενδεχόμενη συμβολή της επαγγελματικής εμπειρίας στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν τις έμφυλες διακρίσεις στα παιχνίδια.

Για παράδειγμα, η N13 πιστεύει ότι οι νηπιαγωγοί, λόγω της επαγγελματικής τους εμπειρίας, αντιμετωπίζουν με «ανοιχτόμυαλο» τρόπο ένα αγόρι που παίζει με παιχνίδι το οποίο θεωρείται από πολλούς «κοριτσίστικο». Είναι μια εικόνα που έχει συνηθίσει να βλέπει και γι' αυτό δεν την παραξένεψε ποτέ:

«Να σου πω την αλήθεια, όχι... Γιατί βέβαια, γιατί εγώ είμαι σταθερά σε νηπιαγωγεία, θεωρώ ότι ίσως μας είναι και για τις νηπιαγωγούς πιο οικεία η εικόνα να παίζει το παιδί και να παίζουν και τα αγόρια και με κούκλες και με Barbie και με στιδήποτε.»

Αντίθετα, η N14, έχοντας μικρή εργασιακή πείρα, δε φαίνεται να συναντά συχνά κάποιο αγόρι που να επιλέγει να παίζει με κούκλα. Γι' αυτό δεν είναι ακόμα αρκετά εξοικειωμένη με το θέμα και δε φαίνεται να νιώθει άνετα:

«Προσπαθώ να δω με ποιόν τρόπο θα παίζει. Γιατί δεν είμαι και εξοικειωμένη. Είμαι πιο συνηθισμένη να βλέπω τα κορίτσια. Οπότε με το αγόρι θέλω να δω ακριβώς τι ρόλο θα δώσει στην Barbie.»

- Μητρότητα

Η μητρότητα είναι ένας παράγοντας που κάποιες νηπιαγωγοί θεωρούν ότι επηρέασε τον τρόπο που χειρίζονται το παιχνίδι των παιδιών στο σχολείο. Από τα λεγόμενα τους γίνεται φανερό ότι πιστεύουν πως όταν έγιναν μητέρες οι αντιλήψεις τους έγιναν πιο προοδευτικές σε σχέση με παλαιότερα στο συγκεκριμένο θέμα. Η N7 παραδέχεται:

«Έχοντας όμως γίνει και μαμά τις διαχειρίζομαι λίγο διαφορετικά. Νομίζω ότι βοήθησε αρκετά και η εμπλοκή στο σπίτι με τέτοιου είδους...»

Τέλος, για την N10, φαίνεται πως η εμπειρία της μητρότητας και η παρατήρηση των παιδιών της στο σπίτι την επηρέασε στον τρόπο που αντιμετωπίζει τις προτιμήσεις των παιδιών στο σχολείο. Περιγράφει:

«Όχι και ούτε μου φαίνεται περίεργο εμένα. Εγώ πιστεύω... Επειδή έχω ένα γιο και μια κόρη, ότι τα παιδιά ζηλεύουν τα παιχνίδια του άλλου. Δηλαδή και ο γιος μου πάει να παίζει... Μπορεί να μην το κάνει με τους φίλους του αλλά να παίζει...»

4. Συζήτηση – συμπεράσματα

Στη συγκεκριμένη μελέτη διερευνήθηκαν οι απόψεις νηπιαγωγών σχετικά με το παιχνίδι-αντικείμενο στο χώρο του νηπιαγωγείου και τις έμφυλες προεκτάσεις του. Πιο συγκεκριμένα, δόθηκαν απαντήσεις στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Οι νηπιαγωγοί συνδέουν τα παιχνίδια- αντικείμενα με το φύλο των παιδιών;
- Από πού επηρεάζονται οι αντιλήψεις τους;

- Στην καθημερινότητα του σχολείου ανατρέπουν ή υιοθετούν τα έμφυλα στερεότυπα;

Συνδέουν τα παιχνίδια-αντικείμενα με το φύλο των παιδιών;

Αρχικά, όταν ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς να κατηγοριοποιήσουν τα παιχνίδια του σχολείου, οι περισσότερες απέφυγαν να τους προσδώσουν χαρακτηρισμούς, όπως «κοριτσίστικα», «αγορίστικα» ή «ουδέτερα». Πολλές προσπάθησαν να απαντήσουν διπλωματικά και ανέφεραν ότι οι ίδιες προσπαθούν να μην κάνουν τέτοιους διαχωρισμούς. Βέβαια, σε πολλά σημεία των συνεντεύξεων είναι φανερό ότι οι ίδιες ασυναίσθητα διακρίνουν τα παιχνίδια ανάλογα με το φύλο, όμως αυτό είναι κάτι που προσπαθούν να αποτινάξουν. Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν πως, αν και σήμερα οι ενήλικες έχουν επίγνωση των στερεοτύπων και προσέχουν πως θα εκφραστούν μπροστά στα παιδιά, στην πραγματικότητα τα έμφυλα στερεότυπα συνεχίζουν να υπάρχουν και να επηρεάζουν τις πράξεις τους (Skeleton et al, 2006).

Όπως φαίνεται από τα λεγόμενα τους, οι αντιδράσεις τους στην περίπτωση που έβλεπαν ένα αγόρι να παίζει με κούκλα και ένα κορίτσι να παίζει με αυτοκίνητο είναι διαφορετικές. Τα στερεότυπα εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να παραμένουν αυστηρά όσον αφορά τα αγόρια και οι νηπιαγωγοί τείνουν να τα προσέχουν περισσότερο όταν βλέπουν ότι παίζουν με παιχνίδι που θεωρούν ότι δεν αρμόζει στο φύλο τους. Αντίθετα, για τα κορίτσια δε φαίνεται να ανησυχούν ιδιαίτερα. Σε αυτό συμφωνεί και η Κογκίδου (2014), η οποία αναφέρει ότι τα αγόρια στιγματίζονται περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια στην περίπτωση που ξεπερνούν τα όρια του φύλου τους.

Ένα θέμα για το οποίο μιλούν οι συμμετέχουσες είναι η αρνητική τους θέση ως προς το παιχνίδι με κούκλες Barbie. Περιγράφουν αυτού του είδους τις κούκλες ως λανθασμένα πρότυπα, κοινωνικά κατασκευασμένα, χωρίς καμία θετική επίδραση για τα παιδιά. Το συγκεκριμένο εύρημα έχει υπάρξει αντικείμενο συζητήσεων τα τελευταία χρόνια, με την Hains (2014) να αναφέρει στο βιβλίο της ότι και οι γονείς φαίνεται να ανησυχούν για τα αρνητικά στοιχεία που προβάλλονται μέσω της Barbie. Αντίθετα, η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων φαίνεται να θεωρεί πως οι κούκλες που έχουν τη μορφή μωρών είναι πολύ πιο χρήσιμες στο σχολείο σε παιχνίδια ρόλων, ενώ ταυτόχρονα γίνονται αγαπητές και από πολλά αγόρια. Αυτή η προσέγγιση των νηπιαγωγών είναι σε συμφωνία με πρόσφατες διαπιστώσεις στη βιβλιογραφία, όπου φαίνεται ότι οι κούκλες μωρά συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων και δίνουν στα παιδιά πολύτιμα μαθήματα ζωής (Colwell & Lindsay, 2005).

Κρίνοντας τα λεγόμενα των συνεντευξιζόμενων, θα λέγαμε ότι οι περισσότερες προσπαθούν να πείσουν την ερευνήτρια για την προοδευτικότητα των αντιλήψεων τους, χωρίς αυτό να φαίνεται πάντα αληθές. Σχεδόν όλες, σε κάποιο σημείο της συνέντευξης, αναφέρουν πως τα παιδιά πρέπει να παίζουν με όλα τα παιχνίδια. Το συγκεκριμένο θέμα συζητήθηκε και στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Brown (2014), η οποία υποστηρίζει ότι οι ενήλικες πρέπει να προσφέρουν στα παιδιά ευκαιρίες για επαφή με όλα τα είδη παιχνιδιών, ώστε να επιλέξουν τα ίδια εκείνα που προτιμούν.

Από πού επηρεάζονται οι αντιλήψεις τους;

Ο τρόπος που οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται και αντιδρούν στα έμφυλα στερεότυπα των παιχνιδιών πολλές φορές φαίνεται να εξαρτάται από τις αντιλήψεις και πιέσεις γονιών των παιδιών του σχολείου. Μοιάζει οι νηπιαγωγοί που εργάζονται σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς να ενδιαφέρονται να διατηρήσουν καλές σχέσεις με τους γονείς. Αντίθετα, πολλές συμμετέχουσες που εργάζονται στο δημόσιο τομέα δεν έχουν παρόμοιες ανησυχίες.

Κάποιες από τις συμμετέχουσες παραδέχονται ότι συχνά παρασύρονται και επηρεάζονται από τους άτυπους κοινωνικούς κανόνες των φύλων που εξακολουθούν να επικρατούν μέχρι και σήμερα. Όπως φαίνεται από τα λεγόμενα τους, όταν αντιλαμβάνονται πως επηρεάζονται από την κοινωνία, κάνουν προσπάθειες για να αποτινάξουν κάθε είδους προκαταλήψεις.

Για κάποιες συμμετέχουσες η επαγγελματική τους πείρα και η εμπειρία της μητρότητας συνέβαλλαν ώστε να «βλέπουν» τις καταστάσεις με ανοιχτόμυαλο τρόπο. Για πολλές νηπιαγωγούς που εργάζονται χρόνια, είναι σύνηθες το θέαμα ενός αγοριού που παίζει με κούκλες και γι' αυτό το λόγο δεν τις προβληματίζει. Αντίθετα, για μια άπειρη νηπιαγωγό το συγκεκριμένο θέαμα κάποιες φορές την παραξενεύει. Παράλληλα, κάποιες συμμετέχουσες μίλησαν για τον τρόπο που η καθημερινή επαφή με τα παιδιά τους στο σπίτι επηρέασε τις απόψεις τους. Έμαθαν να ερμηνεύουν τις ανάγκες και επιθυμίες των παιδιών χωρίς να ανησυχούν.

Στην καθημερινότητα του σχολείου ανατρέπουν ή υιοθετούν τα έμφυλα στερεότυπα;

Στα πλαίσια της συζήτησης, οι συμμετέχουσες σκιαγράφησαν τον τρόπο που χειρίζονται στην πράξη αυτά τα θέματα. Το σημείο στο οποίο στάθηκαν οι περισσότερες ήταν η περίπτωση που ένα παιδί παίζει με κάποιο παιχνίδι που θεωρείται ότι απευθύνεται στο άλλο φύλο. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουν αυτές τις καταστάσεις είναι κυρίως εμπειρικός και εξαρτάται από τις προσωπικές τους αντιλήψεις. Για πολλές, η αντίδραση τους εξαρτάται από το αν η συμπεριφορά του παιδιού τις ανησυχεί ή όχι και αν εμπίπτει στα όρια του «φυσιολογικού», όπως οι ίδιες το αντιλαμβάνονται.

Τι γίνεται όμως στην περίπτωση που δεν μπορούν να δώσουν μια εξήγηση στις προτιμήσεις των παιδιών για παιχνίδια που δε σχεδιάστηκαν για το φύλο τους; Κάποιες ισχυρίζονται πως αν έβλεπαν ένα αγόρι να παίζει συνέχεια με κούκλες θα προσπαθούσαν να το εντάξουν σε κάποια ομάδα παιδιών και να απομακρυνθεί από τέτοιου είδους παιχνίδια.

Από την άλλη πλευρά, όπως φάνηκε στην ανάλυση των δεδομένων, πολλές νηπιαγωγοί δείχνουν σεβασμό στις προτιμήσεις των παιδιών. Κάποιες νηπιαγωγοί συμμετέχουν στο παιχνίδι και δείχνουν με τη συμπεριφορά τους ότι το διαφορετικό δεν πρέπει να απορρίπτεται, αλλά να υποστηρίζεται. Αυτή η προσέγγιση των νηπιαγωγών είναι σύμφωνη με τις απόψεις της Eliot (2010) που καλεί όλους εμάς τους ενήλικες να εγκαταλείψουμε τις αντιλήψεις για βιολογικές διαφορές και να προσπαθήσουμε να μειώσουμε το χάσμα ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια, το οποίο έχει αρνητικές συνέπειες στη μετέπειτα ενήλικη ζωή.

Βιβλιογραφία

- Becky, F. (2010). *Gender, toys and learning*. Oxford Review of Education, 36 (3), 325-344.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. Qualitative research in psychology, 3 (2), 77-101.
- Brown, L.M. (2014). *Parenting Beyond Pink and Blue: How to Raise Your Kids Free of Gender Stereotypes*. USA: Ten Speed Press.
- Butler, J. (2009) *Αναταραχή Φύλου: Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο

- Colwell, M. J. & Lindsay, E. W. (2005). *Preschool Children's Pretend and Physical Play and Sex of Play Partner: Connections to Peer Competence, Sex Roles*, 52, 497-509.
- Davies, J. (2014). *Entrepreneur Barbie: stop telling girls that business values appearance*. The Guardian, 7/7/2014). <http://www.theguardian.com/women-in-leadership/2014/jul/07/i-run-my-own-business-so-why-am-i-worrying-about-my-looks> (2111/2016)
- Eliot, I. (2010). *Pink brain, Blue Brain: How small differences grow into troublesome gaps- And what we can do about it*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Feldman, R. S. (2009). *Εξελικτική Ψυχολογία: Δια βίου ανάπτυξη*, Τόμος Α'. Αθήνα: Gutneberg.
- Hains, R. (2014). *The Princess Problem: Guiding Our Girls through the Princess- Obsessed Years*. Illinois: Sourcebooks.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κογκίδου, Δ. (2015). *Πέρα από το ροζ και το γαλάζιο. Όλα τα παιχνίδια για όλα τα παιδιά*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ostrov, J. M., & Keating, C. F. (2004). *Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions: An observational study*. Social Development, 13, 255-277.
- Pope, H. G., Olivardia, R., Gruber, A., & Borowiecki, J. (1999). *Evolving ideals of male body image as seen through action toys*. International Journal of Eating Disorders, 26, 65–72.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Skeleton, C., Francis, B. & Smulyan, L.(Eds), *The SAGE Handbook of Gender and Education*. London: SAGE.
- Smith, P. K. (2010). *Children and Play*. Willey- Blackwell.
- Ward, L. M. (2004). *Wading through the stereotypes: Positive and negative associations between media use and Black adolescents' conceptions of self*. Developmental Psychology, 40, 284-294.
- White, R. E. (2012). *The power of play: A research summary on play and learning*. Retrieved from: <http://www.childrensmuseums.org/images/MCMResearchSummary.pdf> (30/01/2017).